

پنم: آقاي عماد زاده - مدير نامه خرد

«تاريخ»

اماكن متبركه و عتبات عاليات مشاهير مشرفه

مقدمه نگارنده -

فرق است ميان آن مورخ يا نويسنده‌ئي كه در زاويه اطلاق و كتابخانه خود بنشيند و كتب نفيس خود را كه آناز فضل و بلاغت و نمونه دانش و فصاحت

كلمه معطره

گذشته گانست در برابر گذشته و گوئي با مؤلفين آن صحبت ميكند و از آنها كسب دانش مينمايد با آنكسي كه خود رنج سفر برده و محنت و فرسودگي كشيده تا خود شاهد و ناظر يك سلسله قضايای تاريخي گشته و اماكن مربوطه را در ازمنه تاريخي خود رويت کرده و با اطلاعات خويش مزوج ساخته و آساري بيادگار گذاشته است.

اين كتاب كه اكنون تقديم خوانندگان عزيز ميشود تا كتون بزبان فارسي و بعضي قسمتهای آن بزبان تازي هم نگارش نيافته و نتيجه مسافرت ۱۳۶۲ قمری هجری نگارنده است كه مشهودات خود را با موازين علمي و اطلاعاتي كه از ملاقات دانشمندان و مطالعه در كتابخانه های خط سير بدست آورده باهم سنجيده و مشكلات تاريخي آن را تحليل کرده و اين نتيجه مطلوبه مورد اعتماد و اطمينان را از نظر خوانندگان ميگذرانم.

بسي فرق و بسيار امتياز است بين ديدن و شنيدن البته مسموعات و شنيدني ها غالب، جنبه شعري داشته و بيشتتر مطالب باهم در نظر گوينده و شنونده مشتبه گشته بعدس و تخمين خاتمه مييابد.

بعكس مشاهدات و مرئيات كه از جنبه تواتر اخباري هم گذشته و ظن و گمان مبدل يقين ميگرديد.

اما ناگفته نبايد گذاشت كه انجام چنين منظوري علاوه بر تخصص فني

و معلومات لازمہ وسایل و اہزاری لازم دارد باضافہ يك حرارت خستگی ناپذیری تا فرسودگی سفر مانع از تحقیقات علمی و مشاہدات اماکن متبرکہ و عتبات عالیات و مشاہد مشرفہ نگشتہ و با آن وسایل بتوان آثار بقاع محترم را حفظ نمودہ بوسیلہ عکس و تاریخ در اذہان جاوانعکاس داد.

این جاست کہ اکثر پایشان بسنگ خوردہ و موفق نمیشوند: از سیاحان بزرگ اسلامی چیز چند نفر را نمیتوانیم نام بریم مانند ابن بطوطہ - ابن جبیر - رفعت پاشا - محمد لیبب بتونی - ناصرو خسرو علوی - حاجی زین العابدین شیروانی و غیرہ کہ موفقیت تام یافته اند و گرنہ بیشتر بواسطہ عدم وسایل مادی و معنوی موفق نگشتہ اند.

نگارندہ با اینہمہ مشکلات و ناملازمات و فقدان سرمایہ معنوی و مادی مواجہ و روبرو بودہ ام ولی از آنجائیکہ اولاً حسب استطاع فطریست و بشر فطرتاً مایل بکسب اطلاع است و ثانیاً نیروی سائق طبیعی کہ در کمونم بود مرا در ہر حال و بہر منوال از کسب اطلاعات و سراغ نکات تاریخی فارغ نمیکذاشت و حتی باتب شدید در مقام تعمق و تحقیق برآمده و باندازہ استطاعت و توانائی در ہر کجا بودم یادداشت ہای تاریخی را ضبط نمودہ و هیچ نیروئی این غریزہ طبیعی را کہ از شدت بروز بمالیخولیاہ میتوان تعبیر نمود نتوانستہ از آن جلو گیری نماید و باتمام فرسودگی سفر و ضعف و نقاہت مسافت طولانی و مشکلات دیگری کہ خواہ و ناخواہ برای آدمی پیش می آید نگارندہ را از انجام این مقصود محروم نمود.

و از باب فاما بنعمہ ربك فحدث ساده تر گویم کہ بعمد اللہ توفیق رفیق گشتہ و آنچه از آثار تاریخی مشاہد مشرفہ کہ مانند ستارگان درخشان آسمان مورد عنایت و توجہ جهانیان است اطلاع از معمرین و خدمتگذاران آن اماکن و مطالعہ در کتابخانہ ہای مخصوصہ و تواریخ منشترہ بدست آمد ہمہ را یادداشت و چندین صدعکس ہای مهم زیبایی کہ نظر ہر بینندہ را بخود جلب میکند بافقدان وسایل گرفتہ و تہیہ کردہ با گرانی چاپ و کلیشہ بیشتر آنہارا گراور ساختہ از نظر علاقہ مندان میگذرانم.

و آنان کہ آشنائی بکار مطبوعات و کلیشہ سازی دارند میدانند تا چہ اندازہ انجام این منظور مشکل است. در ہر حال این کتاب کہ در ہفت قسمت است.

تاریخ مکه معظمه - مدینه طیبه - جنة المعلى - جنة البقيع - نجف اشرف و کوفه - کربلاى معلی - کاظمین - مشهد مقدس رضوی - سامرا یا سرمن رای و سرداب .

و تا کنون باین جامعی تالیف و نگارش نیافته. بجامعه فرقه ناجیه شیعه اثناعشری تقدیم و امید است بدین وسیله از کشتی نجات اهل بیت رسالت بساحل شاهرآه هدایت رهسپار گشته و بنده ضعیف را بدعای خیری یاد نمایند. باشد که شمع فروزان شبهای تاریک منازل دیگر گردد .
السلام علینا و علی عبادالله الصالحین

تهران - حسین عماد زاده اصفهانی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ان اول بیت وضع للناس للذی بیکه مبارکاو هدی للعالمین فیہ آیات بینات مقام ابراهیم و من دخله کان آمنا و لله علی الناس حج البیت من استطاع الیه سبیلا و من کفر فان الله غنی عن العالمین (آیه ۹۷ سوره آل عمران -)
در قرآن کریم ۶۶ آیه در ذکر مکه و ۱۸ آیه در ذکر حج و یک آیه در بازگشت عرفات و ۸ آیه در باب قربانی حج و در ذکر عبادت و قربانی برای هر طایفه ۴ آیه نازل شده است .

وجه تسمیه و اسماء مکه معظمه

فریدو جدی در دائرة المعارف مینویسد مکه و بکه که به ام القری نامیده میشود شهر نیست که از سطح دریا ۳۳۰ متر ارتفاع دارد صاحب قاموس درص ۶۴۰ در ذیل کلمه مکه مینویسد (مکه اهلکه و نقصه) مکه را از آن جهت مکه گویند که گناهان را کم کرده و ازین میبرد در تفسیر مفتاح الغیب این طور معنی میکنند که هر آنکس که در آن شهر ظلم کند او را هلاک مینماید .

مکه از مکه آمده است این لغت بابلی و بمعنی خانه است (فریدو جدی) امام فخر رازی در تفسیر خود مینویسد مکه را از آن جهت مکه گویند که جایی کم آبت و گویازمین آن آبش را مکیده است .

مکه علم است برای شهر حرام - بکه و مکه هر دو لغت مترادفند بعضی مکه را اصل شهر و بکه را مکان مسجد دانسته اند مانند کشاف ص ۱۷۵ ج ۱

کعبه را از آن جهت کعبه گفته اند که دارای خانه مربع و مکعب است و از کعبه بمعنی ربه آمده «قاموس ص ۵۲» و چون بلندتر و برتر از همه امکنه زمین است آن را کعبه گویند .

یاقوت در معجم البلدان ج ۸ ص ۱۳۲ مینویسد مکه بیت الله العرام است که بطلمیوس طول آن را از مغرب ۷۸ درجه و عرض آن را ۲۳ درجه معین کرده و ۲۱ درجه زیر نقطه سرطاق گفته اند.

هم او گوید در اقلیم نانی واقع شده وجه تسمیه آن بمکه این است چون جبارین هر نحوی میخواستند خون مردم را میسکندند آنجا را مکه گویند و یا برای آنکه مردم ازدحام میکنند و وبهم میسکند آنجا را مکه گویند و بکه را نیز همین معنی کرده و از ابو عبیده شاعر شاهد آورده که گوید

إذا الشریب اخذته اكة
فغله حتى یبک بكة

و نیز گوید مکه اسم شهر و بکه اسم خانه است و مکه حول کعبه را گویند و مکه را برای آن مکه گویند که از ظلم یکدیگر را میسکند و نیز شاهد از شعر شاعر عرب آورده که گوید .

یا مکه الفاجر مکی مكا - ولاتمکی مذحجا وعكا

علما برای مکه شش اسم متذکر شده اند ولی چهار اسم آن در قرآن ذکر شده است.

۱- مکه قال تعالی «وهو الذی کف ایدیهم عنکم و ایدیکم عنهم بیطن مکه من بهدان اظفر کم علیهم»

۲- ام القرى - قال تعالی «و هذا کتاب انزلنا مبارک مصدق الذی بین یدیہ و لتندرام القرى و من حولها»

۳- بلد الامین - قال تعالی «والتین والزیتون و طور سینین و هذا البلد الامین»

۴ - بکه - ان اول بیت وضع للناس للذی ببکه

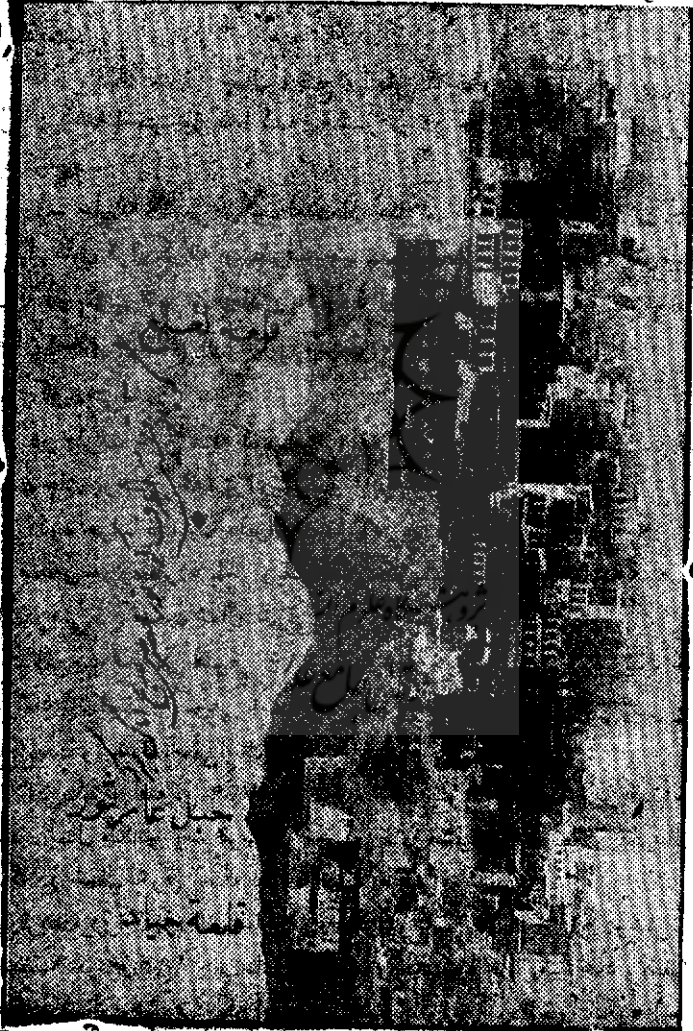
موقعیت جغرافیائی مکه

مکه واقع است در ۲۸°۰۲۱' عرض شمالی و ۵۴/۰۳۷' ق طول شرقی پاریس و از سطح دریای سرخ ۲۷۹ متر ارتفاع دارد و از بزرگترین شهرهای حجاز است که طول آن از شمال بجنوب دو میل و عرض آن شرقا از کوه ابوقبیس بیابن تا دامنه کوه قیقعان یک میل است .

مکه بین نیمدایره سه کوه واقع شده است که از چهار طرف وارد شهر میتوان شد .

از شمال شرق راه متی - از جنوب راه یمن - از شمال غربی وادی
فاطمه - از شرق راه جدّه.

جهات مکه - مکه در طرف غربی شبه جزیره ریگستانی عربستان
واقع شده و از طرف شمال بمدینه - (یثرب) و از طرف مشرق به نجد و
ریاض که اکنون مرکز ابن السعود است و از طرف جنوب بعشیره یمن و از طرف

مغرب بجنده و در حدود شرقی سواحل بحر احمر واقع است طایف در شمال شرقی و یمن در جنوب شرقی و مکه در سرزمین تهامه در دره ابطح بنا شده که بین کوههای بزرگی محصور است.

جبال مکه

شهر مکه بین دو سلسله جبال محصور گردیده و لذا بنای شهر ازدور پیدا نیست.

۱- سلسله شمالی جبال، فلج، یا فلق که بطرف غرب اتصال دارد و از آن رشته است جبل کذا که پیغمبر ص در حین فتح از آنجا عبور و ورود فرمود.

۲- سلسله جنوبی مکه است از جبل ابی حدیده یعرب که در جنب آن جبل کندی قرار گرفته و بطرف جنوب می پیچد و بس از آن کوه ابوقبیس است که در جنوب شهر و معاذی باییت الله است - سپس جبل خندمه میباشد که سپاهیان اسلام حین فتح از آنجا ورود نموده اند.

کوه حرا

در طرف شرق مکه کوه حرا واقع شده و در آن غاریست که قبل از بعثت جای پرستش خدا برای پیغمبر اکرم ص بوده.

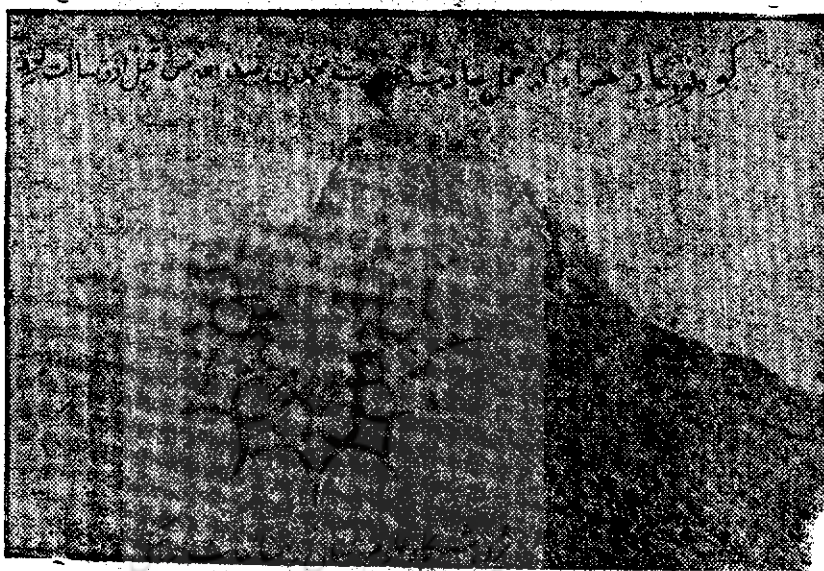
کوه حرا - نخستین جابرای مهبط وحی و نزول قرآن است که در آن مکان مقدس سوره اقرء باسم ربك الذی خلق نازل شده و ضمیمه کوههای عرفات و منی در قسمت شمال شرقی قرار گرفته است.

ابن جبیر اندلسی متوفی ۶۱۴ در رحله خود چاپ مصر مینویسد حرا بکسرحاء و تخفیف را کوهی است بین شمال و مشرق مکه و تا شهر بک فرسخ است و مشرف بمنی است.

ابن بطوطه متوفی ۷۷۹ ه در رحله خود مینویسد حرا کوه مرتفعی است در سمت شمال مکه و بک فرسخی آن که بمنی مشرف است ولی نظر ما این است که در شمال شرقی مکه نسبت بخانه کعبه واقع شده.

حاجی فرهاد میرزا که از دانشمندان دوره ناصری و متوفی سال ۱۳۰۵ ه در سفرنامه مکه معظمه خود ص ۱۹۵ چاپ سال ۱۲۹۴ مینویسد کوه حرا بکسرحاء و تخفیف راه ما بین شمال و مشرق مکه است و در هرحال این کوه اخیراً بکوه (جبل النور) معروف است و وجه تسمیه آن هم برای آن است که نور آفتاب اسلام

برای اولین دفعه تابش بدین کوه نموده است .
 رفتن بالای کوه با آنکه ساخته و راه خوبی دارد قریب یکساعت بلکه
 بیشتر طول میکشد و بالای آن کوه قبه ساخته شده که چندین پله از کوه
 برای رفتن در آن قبه تهیه شده و در جنوب غربی آن قبه غار حرا واقع
 است و نزدیک غار دوسنک بسیار بزرگی است بهم اتصال یافته که باید از
 بین دوسنک عظیم گذشت و داخل غار شد .

غار حرا غار کوچکی است و دهنة گشاد دارد که پیغمبر ص دو آن مکان
 شریف معبد گرفته سالها در آنجا میرفت و عبادت می برداخت تا جبرئیل فرشته
 مقرب خدا بر او نازل شد و رسالت او را اعلام داشت .

کوه حرا و کوه ابوقبیس و سایر کوههای اطراف مکه بسیار معظم و
 با ابهت است و چون سرزمین عبادت پیغمبران بوده و محل خضوع و خشیت و
 گاهی مدفن و مقبره رسولان خدا واقع شده بکبر و حانیت و نورانیت و صفای
 خاصی دارد که جز بادیدن وصف نتوان نمود .

مثلا بالای کوه ابوقبیس که نگارنده باحالت ناتوانی قسمتی از آن را
 طی کردم گویند قبر هفتاد پیغمبر در آنجا است و قلعه و ساختمانهای معتبر

بسیار قدیمی دارد که چشم هر بیننده را مانند عقلش خیره میسازد.
صاحب رحله العجازه مینویسد مکه شهریست که از سطح دریا ۳۳۰۰
متر ارتفاع دارد و عرض آن ۲۱ درجه و ۳۸ دقیقه و طول آن ۴۰ درجه و ۹

دقیقه و مسافت آن از غرب بشرق سه کیلو متر از حیث طول و یک کیلومتر و نیم عرض دارد.

ابراهیم رفعت پاشا مینویسد در سال ۱۳۰۶ هـ در مکه ۳۰۰۰ دکان و ۶۵۰۰ خانه و ۱۹ کاروانسرا و ۸۰ آسیاب و ۶۰ تنور و ۹۵ قهوه خانه و چندین مریضخانه بوده است.

مکه از قدیم الایام مقدس و مرکز پایتخت عربستان بوده و محل بیت عتیق است و معروف به ام القری و نامهای دیگر مانند کویساع و حاطه و غیره داشته است